

DOI 10.26886/2414-634X.3(47)2021.6

UDC: 130.2

**THE “BODY OF THE EARTH” PARADIGM
IN THE CONTEXT OF MODERN PROCESSES OF
GLOBALIZATION**

**S. Pylypenko, Candidate of Philosophical Sciences, Associate
Professor**

<https://orcid.org/0000-0002-5949-0134>

e-mail: pilipenkosvetl@gmail.com

G. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

The article is devoted to the paradigm “body of the Earth”, which acquires a new meaning in the context of globalization and technologicalization of modernity. It is noted that the application of this paradigm provides a new idea of the problem of coexistence of man and the Earth. It is emphasized that the realization of the unity of man and the Earth is connected with the creation of new meanings and symbols. It is substantiated that this situation opens up new opportunities for the formation of an ecological paradigm capable of responding to the challenges of the XXI century.

Keywords: “body of the Earth”, man, ecology, space, globalization.

*кандидат філософських наук, доцент, Пилипенко С. Г.
Парадигма «тіло Землі» в контексті сучасних процесів глобалізації /
Харківський національний педагогічний університет імені
Г. С. Сковороди, Україна, м. Харків.*

*Стаття присвячена парадигмі «тіло Землі», яка набуває нового
значення в контексті процесів глобалізації та технологізації
сучасності. Зазначається, що застосування цієї парадигми надає
нове уявлення проблемі спів-буття людини та Землі.*

Підкреслюється, що усвідомлення єдності людини та Землі пов'язане зі створенням нових сенсів та символів. Обґрунтовується, що ця ситуація розкриває нові можливості для формування екологічної парадигми, здатної відповідати на виклики XXI ст.

Ключові слова: «тіло Землі», людина, екологія, простір, глобалізація.

Постановка проблеми. Глобалізація яскраво демонструє зміщення акцентів щодо сталих маркерів існування людства, породжує деформацію часових і просторових координат, що супроводжується возвеличенням швидкості та стисканням простору. Ця ситуація артикулює проблему «витіснення» людини, її переживань та можливостей її усамітнення, проте сприяє вивільненню суб'єктивності, яка постає розпорошеною внаслідок тиску та впливу «машин бажань» (Ж. Делез, Ф. Ґваттарі). У світі швидкісних технологій відбувається зміна ставлення до простору: «Простір постає супротивником часу, а час прирівнюють до розвитку й прогресу. Простір трактують просто як перешкоду на шляху до світу необмежених мобільності та досяжності. Там, де дистанція не відіграє жодної ролі, простору немає місця» [7, с. 76]. Виникає проблема співіснування природи / Землі та людини, що водночас пов'язано з особистісним самовизначення та формуванням ідентичності, як-от містянин, селянин, житель мегаполісу, людина технологічної цивілізації тощо. Ідеться про спів-буття / інтерсуб'єктивність людини та Землі, що репрезентує парадоксальність цих взаємодій та стверджує потребу застосування нової методології, де і людина, і світ постають суб'єктами взаємодії, яка відбувається на тілі / платформі Землі.

Аналіз досліджень і публікацій із проблеми. Сучасні соціокультурні процеси свідчать, що процеси глобалізації,

технологізації та інформатизації останніх десятиліть не лише є чинниками значних трансформаційних процесів сучасного суспільства, вони суттєво впливають на людину, посилюють її залежність від штучного світу. Водночас сама людина поступово втрачає здатність дотримуватися межі з цим новим світом, який намагається полонити її. В українській філософській думці окремих аспектів означеної теми торкаються М. Бейлін, Л. Газнюк, О. Гомілко, Л. Горбунова, А. Єрмоленко, Л. Карпець, С. Пазиніч, Ю. Семенова та інші.

Варто підкреслити, що про проблему взаємозв'язку людського тіла й природного буття ідеться в праці «Метафізика тілесності» української філософині О. Гомілко. Так, дослідниця наголошує на небезпеці дисгармонії / дисбалансу у функціонуванні тіла людини як цілісності [4], що безпосередньо пов'язано із суперечностями, які породжуються екологічними кризами. Ця ситуація набуває катастрофічних наслідків і потребує переосмислення наявних стратегій подолання цих суперечностей. На думку Л. Газнюк, існує взаємозв'язок між процесом оволодінням зовнішньої природи та процесом введенням тіла в культуру, як універсального інструмента, для здійснення соціокультурних практик, що набуває символічної форми [3, с. 165].

Мета дослідження. Метою дослідження є визначення специфіки концепту «тіло Землі» в ситуації інтенсифікації процесів глобалізації та технологізації сучасності.

Виклад основного матеріалу. Розширення поняття інтерсуб'єктивності як взаємодії між соціальними суб'єктами дозволяє розглядати Землю як платформу взаємодій, водночас продукуючи розуміння останньої в сенсі парадигми «тіло Землі». Це дозволяє, по-перше, визнати Землю як суб'єкт, що уречевлює такі метафори, як «Земля гнівається», «Земля у розпачі» тощо, надаючи їм нового тлумачення: Земля вимагає поважливого ставлення, як і будь-який

соціальний суб'єкт. По-друге, Земля розуміється як домівка людства, бо на сьогодні немає іншого місця будь-де в космосі для існування людства (К. Саган, С. Хокінг, К. Шваб та інші). Ці підходи поєднує наступна ідея, якщо зв'язок між Землею та людиною буде втрачено, то похитнеться не лише тілесне, але й духовне існування людини, що можна позначити за допомогою маркера «хвороба духу».

Парадигма «тіло Землі» в умовах сучасної глобалізації виступає альтернативним підходом щодо осмислення Землі як платформи, де розгортається життя / буття людини. Варто підкреслити, що такі концепти, як «ландшафт», «простір», «сфери» тощо, є тими маркерами, за допомогою яких створюється певна матриця спів-буття людини та Землі; утворюється своєрідний гіпертекст, за допомогою якого людина намагається «прочитати» світ / буття. До таких концептів можна віднести й поняття «тіло Землі», яке презентує свій проєкт Землі й унеможлиблює застосування схематизму до осмислення феномена Землі.

Земля виступає топосом, який демонструє варіативні зв'язки в залежності від таких критеріїв, як культура, технологія, економіка, політика, локалізація / глобалізація тощо, що усуває будь-які спроби зведення мереж взаємодій до чітких або «ідеальних» типів, інакше кажучи, до уніфікації. Земля постає матрицею розгортання життя / буття людини та створення усіх можливих взаємодій людини з вищезазначеними маркерами Землі.

Для визначення можливих конфігурацій взаємозв'язку складових системи «людина – світ – Земля» варто звернутися до роздумів французького філософа М. Мерло-Понті, який за допомогою поняття «плоть / архе» надає уявлення про спільну основу, про включеність, про «заглибленість» людини в плоть світу. На його думку, якщо плоть постає питанням / парадоксом способу буття, то тіло є буттям. Для

філософа Земля виступає територією, із якої виникає все життя, майбутнє та історія [6]. У цьому вбачається взаємозв'язок із роздумами німецького філософа М. Гайдеґґера. Так, для останнього Земля постає тим базисом / ґрунтом, тезаурусом, що містить приховані потенції [9]. На думку філософа, Земля і світ – це різні сутності, проте невіддільні. Це підкреслює й сучасний французький філософ М. Хаар, який у своїй праці «Пісня Землі: Гайдеґґер та основи історії буття» [8] акцентує увагу на тому, що Земля виступає безмежним та загадковим резервом, який намагається утримувати все віддаленим / прихованим. Дослідник дотримується ідей М. Гайдеґґера, підкреслюючи, що Земля може розкритися лише завдяки творам мистецтва.

Земля не може «перетнути» межу плоті світу, будучи інкорпорованою в нескінченність та невичерпність. Проте тіло світу може «перетинати» межу тіла Землі, «покриватися» людським світом / соціальним тілом (тілом, що тягнеться в світ), утворюючи сфери, простори, ландшафти, які віддзеркалюють соціокультурний досвід людства минулого, теперішнього й можливого майбутнього. Це набуває максими: «Земля вступає у світ» [5]. У боротьбі між Землею і світом виявляється справжня відповідальність, що артикулює проблему Землі, яка залишається поза можливістю пізнання.

У цьому зв'язку варто звернути увагу на творчість сучасного філософа В. Блока, який підкреслює важливість усунення помилкового тлумачення концепту «тіло Землі» як неусвідомленої сутності. Метою його дослідження є доведення, що Земля – це феномен, який має некорельований сенс, на протиположність світу. Замислюючись над питанням про можливість пізнання Землі В. Блок підкреслює, що Земля як некорельована сутність онтологічно є більшою, ніж світ та власний досвід людини, який вона отримує, перебуваючи в світі [2, р. 453–454]. В. Блок висуває максиму: «Буття в світі, як буття в природі / Землі».

У цьому зв'язку особливого значення набуває принцип енактивізму, що відображає тісний взаємозв'язок між пізнавальними процесами, тілом людини та навколишнім середовищем і протистоїть класичному картезіанському дуалізму: «Конструктивістська парадигма в межах некласичної філософії активно застосовує поняття “енактивізм” (enactivity), яке поєднує в собі проєкцію культурно детермінованих схем пізнавальної діяльності та онтологічну реальність власних ... інтересів особи» [1, с. 63]. Людина вбудовується в тіло Землі, відчуває його (нейронально, перцептуально, інтелектуально), перетворює його. Людина «долучена» до тіла Землі і духовно, і тілесно: людина «вбудовується» в тіло Землі в процесі еволюцій шляхом адаптації, а досягнувши певної межі починає трансформувати його відповідно до власних вимог.

Висновки. Осмислення парадигми «тіло Землі» в контексті сучасних глобалізаційних процесів є чинником нової оптики, де людина і природа / Земля розуміються цілісною онтологічною проблемою; мова йде про створення нових сенсів, де головним постає переживання антропо-екзистенційного досвіду в контексті Землі як тіла. Останнє, у свою чергу, постає культурно-антропологічним феноменом, який визначає характер життя / буття людини, що відповідає максимі «світ Землі та Земля світу» (М. Гайдеггер).

Ідеться про нове усвідомлення комунікації як спів-буття людини та Землі, з одного боку – Земля як платформа існування людства виступає умовою збереження людини, з іншого боку – це дозволяє людині усвідомити свою тілесну єдність із Землею, що пов'язано із створенням нових сенсів, адже в цю взаємодію включене усе живе. Ця ситуація розкриває нові можливості для формування нової екологічної парадигми, де спів-буття людини та Землі є головною умовою становлення феномена планетарного мислення (Е. Морен), яке визнає

та зберігає за Землею право на існування. Існуючі парадигми ноосферного мислення (В. Вернадський) та «планетарного мозку» (П. Расел) в контексті парадигми «тіло Землі» розкривають нові модули подальшого дослідження зазначеної проблеми.

Література:

1. Александров, Д.В. (2017). Конструктивістська парадигма як філософське підґрунтя сучасної вищої освіти. *Освітній дискурс, Вип. 1*, 62–75.
2. Blok, V. (2017). Thin king the Earth: Critical Reflectionson Quentin Meillassoux's and Heidegger's Concept of the Earth. *Environmental ethics, Vol. 38*. 441–462.
3. Газнюк, Л.М. (2003). Соматичне буття персонального світу особистості. Харків: ХДАФК. 386 с.
4. Гомілко, О. (2001). Метафізика тілесності. Київ: Наукова думка. 301 с.
5. Joldersma, C.W. (2018). Ecologizing Philosophy of Education. *Education Theory, Vol 67, № 4*, 399–415.
6. Мерло-Понті, М. (2003). *Видиме і невидиме: з робочими нотатками*. Київ. 255 с.
7. Шроер, М. (2018). Тілесні простори. *Рухливий простір: міждисциплінарна антологія*; за ред. К. Міщенко та С. Штретінг. Київ : Арткнига, 74–90.
8. Haar, M. (1993). *Song of the Earth: Heidegger and the foundations of the history of being*. Indiana: Indiana University Press. 212 p.
9. Хайдеггер, М. Исток художественного творения. URL: <https://kph.ffs.npu.edu.ua!/e-book/clasik/data/heideg/istok.html>.

References:

1. Aleksandrov, D.V. (2017). Konstruktyvist-s'ka paradyhma yak filosof's'ke pidgruntya suchasnoyi vyshchoyi osvity. *Osvitniy dyskurs*, 1, 62–75. [in Ukrainian].
2. Blok, V. (2017). Thin king the Earth: Critical Reflectionson Quentin Meillassoux's and Heidegger's Concept of the Earth. *Environmental ethics*, Vol. 38. 441–462. [in English].
3. Haznyuk, L.M. (2003). *Somatychne buttya personal'noho svitu osobystosti*. Kharkiv: KHDAFK. [in Ukrainian].
4. Homilko, O. (2001). *Metafizyka tilesnosti*. Kyyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].
5. Joldersma, C.W. (2018). Ecologizing Philosophy of Education. *Education Theory*, Vol 67, № 4, 399–415. [in English].
6. Merlo-Ponti, M. (2003). *Vydyme i nevydyme: z robochymy notatkamy*. Kyyiv. [in Ukrainian].
7. Shroer, M. (2018). Tilesni prostory. *Rukhlyvyy prostir: mizhdystsyplinarna antolohiya; za red. K. Mishchenko ta S. Shtretinh*. Kyyiv: Artknyha, 74–90. [in Ukrainian].
8. Haar, M. (1993). *Song of the Earth: Heidegger and the foundations of the history of being*. Indiana: Indiana University Press. [in English].
9. Khaydegger, M. *Istok khudozhestvennogo tvoreniya*. URL: <https://kph.ffs.npu.edu.ua/e-book/clasik/data/heideg/istok.html>. [in Russian].

Citation: S. Pylypenko (2021). THE "BODY OF THE EARTH" PARADIGM IN THE CONTEXT OF MODERN PROCESSES OF GLOBALIZATION. New York. TK Meganom LLC. Innovative Solutions in Modern Science. 3(47). doi: 10.26886/2414-634X.3(47)2021.6

Copyright S. Pylypenko ©. 2021. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.